

En u-sving til bedre bolig

Et prosjekt for boligsosial innovasjon i kommunal kontekst

Lars U. Kobro
Ellen S. Andvig
Bjørn Z. Ekelund

Lars U. Kobro Ellen S. Andvig og Bjørn Z. Ekelund

En U-sving til bedre bolig

**Et prosjekt for boligsosial innovasjon i kommunal
kontekst. Sluttrapport**

© 2019 Lars U. Kobro, Ellen S. Andvig, Bjørn Z. Ekelund
Universitetet i Sørøst-Norge
Senter for Sosialt Entreprenørskap og Samskapende Sosial Innovasjon
Porsgrunn, 2019

Skriftserien fra Universitetet i Sørøst-Norge nr. 14

ISSN: 2535-5325 (online)

ISBN: 978-82-7206-509-5 (online)

Utgivelsen publiseres som Creative Commons* og kan kopieres fritt og videreformidles til andre interesserte uten avgift. Navn på utgiver og forfatter(e) angis korrekt. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

Innhold

Forord	2
1. Innledning	3
1.1 En økende andel lavinntektsfamilier	3
1.2 Boligsosial innovasjon	4
1.3 Samskapende innovasjon på boligfronten	4
2. Metode og organisering	6
2.1 Et handlingsorientert FoU-prosjekt	6
2.2 Organisering	6
2.3 Fire hovedaktiviteter og fire faser.	7
2.4 Noen tall	9
3. Teorigrunnlag	10
3.1 Theory-U	10
3.2 Diversity Icebreaker	12
3.3 Modell for samskapende sosial innovasjon	14
4. Erfaringer fra gjennomføringen	17
4.1 En dialog på tvers – hver for seg	17
4.2 Familiene	17
4.3 Seminarer med tjenesteyterne	19
4.4 Funn fra forskningen	20
4.5 Rekruttering av familier til prosjektet	25
4.6 Barn/ungdom	26
4.7 Tjenesteyterne	26
5. Oppspill til en modell og en videreføring	28
5.1 Sosial verdi gjennom medvirkning	28
5.2 Videreføring i en nytt prosjekt	31
5.3 Kontaktinformasjon	32

Forord

Dette er sluttrapporten for et FoU-prosjekt i Larvik kommune, finansiert av Husbankens tilskudd til utviklingstiltak. Et bredt felt av samarbeidsaktører fra Frivilligsentral, NAV og Larvik kommune har, sammen med fem familier med boligsosiale utfordringer, gjort prosjektet mulig. Dedikert egeninnsats fra deltakerfamilier og fleksibel innstilling til å prøve noe nytt «oppå» alt annet viktig som foregår på offentlige arbeidsplasser, har vært prosjektets suksess.

Vi takker for innsatsen! Det har frambrakt resultater og skisse til en modell for boligsosialt arbeid med stor grad av brukermedvirkning, som vi ser fram til å kunne jobbe videre med.

Husbankens Anita Pettersens aktive deltakelse i prosjektet, til tross for at vi i utgangspunktet avspiste Husbanken med kun en observatørplass i prosjektgruppa, har vært av stor nytte, både for prosjektets retning og tempo.

Lars Ueland Kobre
USN/Sesam

1. Innledning

Prosjektet «En U-sving til bedre bolig» var en respons på den nasjonale boligsosiale strategien *Bolig for velferd* (Regjeringen 2017). Innovasjonsfaglig har prosjektet vært knyttet opp til «Theory U» (Scharmer & Kaeufer, 2013), Diversity Icebreaker (Ekelund & Pluta, 2015) og modeller for samskaping i demokratisk innovasjon (Andersen m.fl., 2018). Innovasjonssignalene fra regjeringsstrategien og det teoretiske grunnlaget som er brukt, er koblet til en empirisk kontekst i Larvik kommune.

1.1 En økende andel lavinntektsfamilier

Andel barn som vokser opp i lavinntektsfamilier øker, også i et velferdssamfunn som Norge (Epland & Kirkeberg, 2016; Omholt, mfl. 2016). I 2015 var nesten hvert tiende barn i Norge i en slik livssituasjon (Epland & Kirkeberg, 2016). Blant barn med innvandrerbakgrunn lever nesten fire av ti i lavinntektshusholdninger. Barnefamilier med lav inntekt opplever i større grad dårlige boforhold, og de opplever oftere boutgiftene som tyngende sammenlignet med andre barnefamilier (Omholt mfl., 2016). Det er klare koblinger mellom inntektssituasjon, reell dårlig helse og opplevde redusert livskvalitet, og trangboddhet. Ønsker om bedre boligkvalitet har høy prioritet hos lavinntektsfamilier (Helsedirektoratet, 2011; Sandbæk & Pedersen, 2010). Å leve med dårlig boligkvalitet kan også gi en opplevelse av utenforskap, dårlig tilknytning til arbeidsliv og føre til sosial isolasjon (Omholt mfl., 2016). Lucio og kolleger (2016) har dokumentert at et av de høyeste ønsker som lavinntektsfamilier rapporterer er større kontroll over eget liv. Det gjelder både i jobb og bolig. De ønsket rutiner og stabilitet i hverdagen. Lavinntektsfamilier med boligutfordringer ønsker at barna kan oppleve trygghet. Hernandez (2016) peker på at en viktig strategi i arbeidet for å bedre boligsituasjonen for lavinntektsfamilier, er at de involveres i arbeidet i eget lokalmiljø og i egen bosituasjon – de har ofte liten erfaring i å delta i slike aktiviteter.

Høgskolen i Sørøst-Norge, nå *Universitetet i Sørøst-Norge, Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon – SESAM*, tok i mars 2017 initiativ overfor Husbanken for å utvikle et boligsosialt FoU-prosjekt innenfor rammene av Husbankens ordning med kompetansetilskudd. Prosjektet «En U-sving til bedre bolig» ble etablert høsten 2017 med varighet ut 2018. Det ble levert en «underveisrapport» i juni 2018. Dette er prosjektets sluttrapport.

1.2 Boligsosial innovasjon

Parallelt med det prosjektet som rapporteres her, har USN/Sesam ledet et FoU-arbeid på oppdrag fra KS med å utvikle teori, modeller og verktøy for *samskapende sosial innovasjon* – se www.ks.no/samskaping. Vi har i begge prosjektene vært tydelige på å orientere begge de to oppdragsgiverne om løpende parallell aktivitet. De to prosjektene har beriket hverandre. Spesielt har herværende boligsosialt prosjekt nytt godt av modellutviklingen i KS-prosjektet. KS-prosjektet har ligget litt foran *En U-sving til bedre bolig* i tid. U-svingprosjektet har derfor hatt fordeler av at nevnte KS-prosjekt har testet ut en modellutvikling i fem norske kommuner. Slik utvikling ville det vært umulig å gjennomføre innenfor gjeldende budsjett- og tidsrammer for prosjektet i Larvik. Samtidig er det formålstjenlig å understreke at de erfaringene vi har gjort oss i KS-prosjektet, viser at U-sving prosjektet i Larvik sannsynligvis er et av de prosjektene i kommunal sektor som har kommet lengst over i det vi kaller «tykk samskaping» i Norge. Se rapporten *Demokratisk innovasjon* og håndboka *La oss gjøre det sammen!* – begge er publikasjoner fra KS-prosjektet; www.ks.no/samskaping (Andersen et.al. 2018; Kobro, 2018).

1.3 Samskapende innovasjon på boligfronten

Både det ovennevnte KS-prosjekt og prosjektet som rapporteres her, har hatt mål om å utvikle operative modeller for sosial innovasjon. *Bolig for velferd (2014-2020)* (Departementene 2014) tar til orde for at boligsosiale initiativer må foregå i et tettere samarbeid mellom Husbanken og kommunene. «Kommunene har nøkkelrollen» heter det (side 13). Det understrekes at sosial innovasjon på boligområdet i særlig grad bør rette seg inn mot barnefamilier og unge, spesielt i lavinntektsgruppen. Det legges stor vekt på viktigheten av å utforme og utprøve nye modeller for framtidens institusjons- og boligløsninger: «Vi vil legge til rette for sosial innovasjon og sosialt entreprenørskap. Nytenkning og sektorovergripende tiltak kan gi løsninger som har vært vanskelige å få til innenfor etablerte forvaltningsstrukturer» (s. 26). Det tas videre til orde for at det bør utvikles nye bolig- og tjenestemodeller i lys av slike prinsipper.

Strategien understreker at det boligsosiale arbeidet må skje i «samspill med dem det gjelder» (s. 14) – et poeng som matcher spesielt godt til sentrale trekk ved nyere internasjonal forskning om sosial innovasjon (Lundgaard Andersen m.fl., 2018). *En U-sving til bedre bolig* har rettet seg inn mot å utvikle og teste ut nye metoder for boligsosialt arbeid i lys av denne diskursen.

Når vi ser til utlandet, finner vi flere innovative, samskapende aktiviteter knyttet til å bedre boligsituasjonen for mennesker som strever på boligmarkedet. I europeisk forskning presenteres ulike boligmodeller innenfor akademiske og politiske konsepter som kalles «co-housing», «co-operative housing», «self-help housing» og «collective self-

organised housing», mm. Czischke (2017) beskriver for eksempel et arbeid med samskapende boligbygging mellom beboergrupper og etablerte boligtilbydere i Wien og i Lyon med høy grad av brukerinvolvering gjennom alle fasene av prosjektene. Fra England beskriver Mullins (2017) «self-help housing» der lokale organisasjoner tar i bruk hus som står tomme og habiliterer dem slik at de blir beboelige. Frivillige organisasjoner, brukerorganisasjoner og sosiale entreprenører har engasjert seg i arbeidet sammen. Husene tilbys ulike grupper mennesker slik som lavinntektsfamilier, flyktninger, personer under rehabilitering fra sykdom, rus etc. Kleinhans (2017) viser til entreprenørielle former for aktivt medborgerskap når det gjelder gjenoppbygging av boligmiljøer i Nederland, inspirert blant annet av erfaringer fra England.

2. Metode og organisering

Prosjektet er organisert og drevet fram som et forsknings- og utviklingsprosjekt, med vektlegging på utvikling. Modell og metodeutviklingen har imidlertid fulgt et konvensjonelt aksjonsforskningsdesign.

Dette kapittelet viser hvordan.

2.1 Et handlingsorientert FoU-prosjekt

Prosjektet har hatt som formål å teste ut en ny metode og modell for samskapende boligsosialt arbeid, spesielt tilpasset lavinntektsfamilier. Arbeidet skal føre til at det oppnås en signifikant høyere opplevd livskvalitet for de deltakende familiene. Dette er koblet opp mot *Bolig for velferds* (Departementene 2014) understreking av at det boligsosiale arbeidet må skje i «samspill med dem det gjelder» (s. 14). Det overordnede forskningsdesignet for prosjektet er *aksjonsforskning*. Aksjonsforskningens kjerneelement er å utvikle praktisk og teoretisk kunnskap ved å forske *med* istedenfor *på* mennesker (Bradbury & Reason, 2003). Å forske sammen med mennesker skaper et deltakerbasert forskningsdesign der det er et mål ved siden av forskningens konvensjonelle jakt på ny kunnskap, også å styrke menneskers egen innflytelse og handlingskompetanse, og derigjennom motvirke stigma og diskriminering. Deltakerbasert aksjonsforskning er basert på samarbeid, inkludering og deltakelse.

Selv om prosjektet har hatt et fokus på praksis og anvendelighet, har det likevel hatt tydelige samfunnsvitenskapelig forankring, med ambisjon om å generere *ny kunnskap*. Det har derfor vært koblet forskningsaktivitet opp til de ulike fasene i hele prosjektets forløp. Prosjektet er meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) og prosjektets forskningsaktivitet vil publiseres i vitenskapelige artikler i løpet av 2019/2020. Noe av forskningsaktivitetene vil kommenteres i kapittel 3, men rapporten vil likevel i hovedsak fokusere på modellutvikling og *anvendeligheten* av de forskningsfunnene og de aktivitet som er gjennomført.

En masterstudent fra USN har fulgt prosjektet og vil levere sin masteroppgave våren 2019.

2.2 Organisering

Prosjektet ble organisert med USN som prosjekteier, ivaretatt av Lars U. Kobro. Prosjektledelse ble av USN lagt ut til Bjørn Z. Ekelund (Human Factors AS). FoU-ansvaret er ivaretatt av dosent Ellen Andvig/USN.

Prosjektets styringsgruppa har bestått av;

- Larvik kommune, boligkontoret, to personer
- Larvik kommune, Eiendomskontoret, en person
- NAV Larvik, to personer
- Frivilligsentralen i Larvik, en person

Husbanken med seniorrådgiver Anita Pettersen har vært observatør i prosjektgruppen. Hun har vært tilgjengelig for dialog også i hele prosjektforløpet mellom møtene. Vi vil understreke at det har vært en tydelig kvalitet ved prosjektet å ha så tett kontakt med «bestiller» og oppdragsgiver underveis i prosjektet.

2.3 Fire hovedaktiviteter og fire faser.

Prosjektet har vært delt opp i fire hovedaktiviteter, videre kalt for faser.

Fase 1: Prosjektetablering

Larvik kommune, Frivilligsentralen, USN og Human-Factors dannet en prosjektgruppe. Gruppa satte opp et sett kriterier for rekruttering av brukere. Rekrutteringsarbeidet ble så startet. Dette var en mer krevende prosess enn først antatt. Fase 1 varte fra august 2017 – november 2017.

Fase 2: Åpning av innovasjonsprosessen

Prosessen var preget av arbeid med «åpne» kreative teknikker og kunnskapsjakt, både i brukergruppa og med tjenesteleverandørene. Fasen foregikk fra november 2017 til februar 2018.

Fase 3: «Lukking» med forskningsaktivitet og modellutvikling

Mulige løsninger og ideer som har dukket opp i den åpne fasen ble drøftet og testet ut vitenskapelig. Vi gjennomførte forskningsaktivitet med både tjenesteleverandørene og brukerne/brukernes barn i denne fasen. Fasen løp fra mars 2018 til november 2018.

Fase 4: Avslutning.

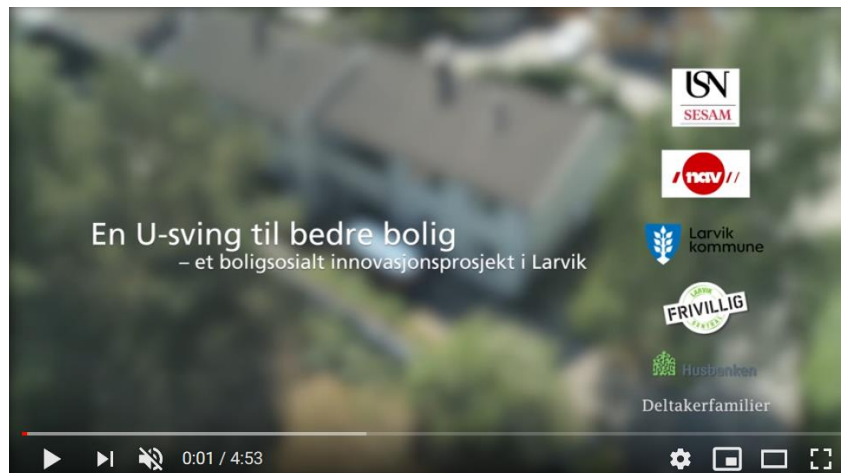
Avslutningsfasen gjennomføres med dette sluttdokumentet. Fasen var opprinnelig satt til desember 2018 – februar 2019, men fordi vi allerede er over i en fase 2 av prosjektet «En U-sving til bedre bolig, smarte familier», ferdigstilles fase 1 nå. Se for øvrig kapittel 4.2.

Formidling

Det var opprinnelig lagt opp til en plan for formidling underveis, med en avslutningsvis nasjonal konferanse som hovedtiltak. Dette ble fjernet fra prosjektplanen etter at

prosjekttilskuddet ble noe mindre enn omsøkt. Vi fikk likevel kr. 100 000 til formidling fra Larvik kommune, etter prosjektoppstart. Vi har gjort filmopptak og har høsten 2018 styrket formidlingsinnsatsen vesentlig med en rekke foredrag på regionale og nasjonale arenaer.

Se: <https://www.youtube.com/watch?v=t3oIpYuYkEA&t=1s>

Se også:

- <https://www.husbanken.no/boligsosialt-arbeid/u-sving-fra-vanskeligstilt-til-ressurssterk/>
- <https://www.usn.no/aktuelt-fra-sesam/nye-tanker-i-larvik-article211760-29238.html>
- <http://bze-blogg.no/blogg/2018/6/8/teori-u-og-rd-bl-og-grnn>

Formidling gjennom foredrag:

- Hovedutvalg for helse og omsorg i Larvik kommune i 4. april 2018
- Arendalsuka 16. august 2018
- Fylkesmannen i Finnmark 5. september 2018
- Bomiljøkonferansen til Husbanken 25-26. september 2018, Larvik
- Frokostseminar Husbanken 16. oktober 2018, Drammen
- SMART-festivalen Re kommune, 25. oktober 2018
- Helsedirektoratets Nærmiljøkonferanse, Stavanger 21. november 2018
- Husbanken Nord konferanse, Tromsø 22. november 2018

2.4 Noen tall

Etter korrigeringer, etter mottatt tilskudd fra Larvik kommune til formidling og med egeninnsats fra deltakernes arbeidsinnsats stipulert inn, har budsjettet for prosjektet hatt en ramme på kr. 2 460 000 (inkl. mva.)

Inntekter

kr. 1 000 000 (Husbanken)

kr. 100 000 (Larvik kommune)

kr. 1 360 000 (Tid ubetalt egeninnsats; Larvik kommune, NAV, Frivilligsentralen og USN)

Utgifter

kr. 500 000 (kjøp av prosjektledelse)

kr. 160 000 (kjøp av formidlingstjenester)

kr. 100 000 (diverse kontantutlegg, reiser, bevertning mv.)

kr. 1 700 000 (Tid; Larvik kommune, NAV, Frivilligsentralen, USN *)

* Kr. 340 000 av stipulert forskningstid betales over prosjektets regnskap

Regnskapet leveres Husbanken i eget dokument.

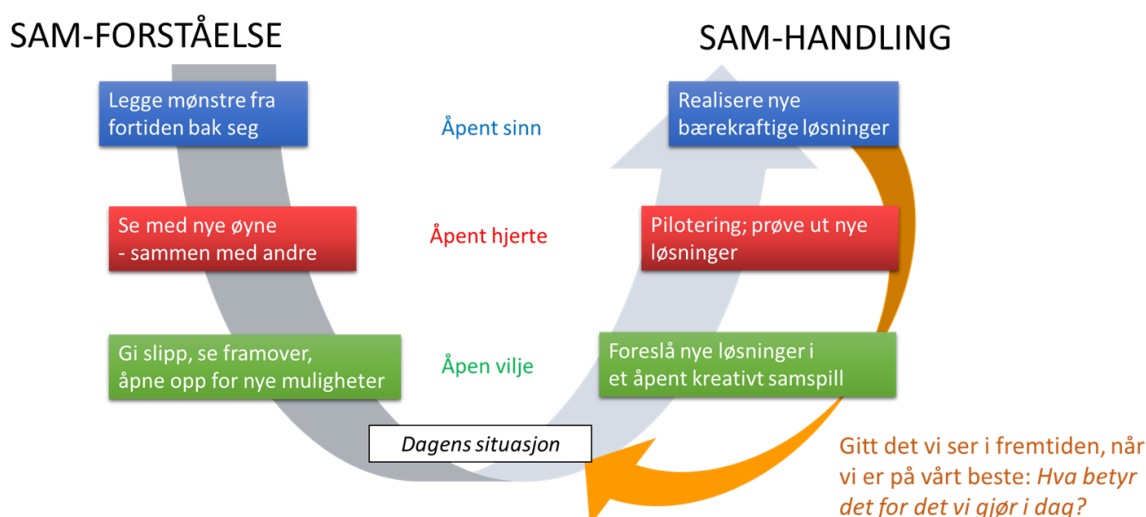

3. Teorigrunnlag

Prosjektet har vært teori-innovativt. Tre ulike teoretiske konsepter er plukket fram og flettet i hverandre som grunnlag for prosjektaktivitetene, det har fungert som prosjektets endringsteori. De tre konseptene og sammenhengen mellom dem beskrives i dette kapittelet.

3.1 Theory-U

Theory-U (heretter oversatt til norsk; *Teori-U*) er en modell for endring (Scharmer, 2007; Scharmer & Kaufer, 2013). Modellen bygger på en forutsetning om at all endring i sosiale felt må ha transformativ karakter. Folk må tenke annerledes for å handle annerledes, og organisasjoner handler ikke annerledes om ikke folkene som arbeider der gjør det. Konseptet «organisasjonsendring» tåkelegger derfor ofte det som er den grunnleggende forutsetningen i all endring; **folk!** *Teori-U* er derfor utviklet innenfor et aksjonsforskningsperspektiv med ambisjoner om å beskrive og initiere endringsprosesser som angår og motiverer menneskene i endringsprosessene langt sterkere enn det mer strukturelt orienterte organisatoriske endringsprosesser gjør. Transformasjoner er endringer som går dypt ned i det erkjennelsesmessige nivået for de menneskene som er involvert. Dette hviler på en idé om at det i alle mindre og større endringsprosesser fra små arbeidsfellesskap, via store organisasjoner og lokalsamfunn til globale omstillinger, forutsettes at det finnes en *evne* og *vilje* hos enkeltmennesker til å tenke og handle på nye måter.

Figur 1. Teori-U, tilpasset prosjektet her

Med dette utgangspunktet følger Teori-U kurven et utviklingsløp fra venstre mot høyre (figur 1) i følger tre hoved-trinn:

- a) Det er nødvendig å arbeide for at noen av de grunnleggende oppfatningene som preger våre strategiske valg og operative handlinger, legges bort (legges bak oss). Å stoppe mer eller mindre ukritisk «*downloading*» av repetitive tanker og tanke-mønstre er nødvendig for å skape et åpent sinn, noe som igjen er en forutsetning for å oppdage nye mønstre i samtiden.
- b) Det er nødvendig å løfte fram det som er viktig for en selv – det er et normativ grep hvor egne verdier blir anerkjent, men også utfordret. Egen livshistorie er legitim som ressurs for å kjenne etter hva som har vært viktig for en selv og hvordan egne holdninger og fortolkninger av verden har formet egne valg og egen virkelighetsfortolkning.
- c) Deretter handler det om å la ulike forestillinger om fremtiden ta form. Det innebærer at man ser seg selv og den konteksten som er objekt for endringsarbeidet (arbeidsplass, organisasjon, lokalsamfunn, eller annet), på sitt beste. Det innebærer også å utvikle ideer om hvilke konsekvenser slike fremtidsbilder kan ha for dagens situasjon, og hvilket endringsarbeid som da må gjøres.

Som vi ser i figuren, legges det i *Teori-U* modellen opp til en indre personlig reise som for mange assosieres med noe i retning av spiritualitet. I noen av teoriens grunnlegger og sterkeste eksponent, Ottos Scharmers foredrag og formidlingsopptredener, har disse elementene blitt sterkt betonet. *Vi har ikke lagt vekt på dette i vårt prosjekt.* Men vi har likevel ikke veket unna for teoriens grunnleggende forutsetning om at endringsarbeid har et viktig psyko-sosialt fundament hvor både enkeltmenneskers tanker, følelser og vilje – eventuelt uvilje, aktiveres.

Prosessen i U-kurven begrenses naturligvis ikke til det individuelle psykososiale feltet. I refleksjons- og dialogarbeidet om fremtidige tankebilder og drømmer om hvordan situasjoner kan være på sitt beste, legges det opp til en relativ bred kartlegging av både nå-situasjon og trender i tiden/omgivelser. I vår fasilitering av prosessen har vi fokusert på hvordan det å samtale i gruppe kan ledes/designes for å fremme åpenhet om ideer til kvalitativ endring av den enkelte deltakerens livssituasjon, i et boligsosialt perspektiv.

Vårt utgangspunkt har vært at det å jobbe kollektivt i en gruppe gjennom u-kurven, har vært en individuell reise. Men denne måten å arbeide på skaper også kollektiv identitet; en fellesskapsopplevelse – et *vi*. Hvor mye den enkelte vil investere av tanker, ideer og følelsesmessig åpenhet, velger en selv. Kontrollen over dette ivaretas ved at hver enkelt selv illustrerer tanker og stemninger på et stort gråpapir som gruppen jobber sammen om. Hver enkelt bestemmer selv hva som skal sies/tegnes, og det er

aksept i gruppa for avstå fra å fortelle mer enn det man selv ønsker i samtalen. Slik kontroll gir trygghet i prosessen, senker motstand og reduserer forsvarsmekanismer.

Vi la vekt på elementer fra litteratur og modeller om samskaping, både i selve riggingen (tilretteleggingen) av de seks samlingene med familiene, og i gjennomføringen av samlingene – se kapittel 3.

3.2 Diversity Icebreaker

Diversity Icebreaker er Norges mest brukte psykologiske verktøy for å forstå og fremme kommunikasjon og samhandling på tvers av ulikheter i tankepreferanser og kulturelle ståsteder (Ekelund & Moe, 2016; Ekelund & Pluta, 2015). Konseptet bidrar til psykologisk trygghet i grupper/team gjennom etablering av et positivt og anerkjennende språk. Det brukes også for å fremme personlig utvikling og ulike perspektiver i kreativ problemløsning.

Diversity Icebreaker blir som oftest brukt ved at deltagerne fyller ut et spørreskjema hvor de får en skåre og en balanse mellom tre preferanser for samarbeid, kalt *Rød*, *Blå*, og *Grønn*.

Blå preferanse handler om å foretrekke konkrete og praktiske sider ved komplekse problemstillinger og sammensatte situasjoner. Mennesker med blå preferanser foretrekker å beregne og analysere seg fram til løsninger på en systematisk måte med å begynne med detaljer og enkeltelementer. *Blå* preferanser vil gjerne se at ting skal være nyttige og tjene en definert hensikt.

Personer med *Rød* preferanse gleder seg først og fremst over de relasjonelle dimensjonene ved samarbeid og problemløsning. Mennesker med overvekt av *røde* preferanser gleder seg over å tilbringe tid med andre mennesker. De får energi gjennom samvær og dialog. De arbeider personlig, og kommunikasjon med entusiasme og begeistring er viktig for dem.

Personer med *Grønn* preferanse liker bedre å se på sammenhenger og «det store bildet» med fokus framover, enn detaljer og årsaker bakover i tid. *Grønne* samarbeidspreferanser trigges lett av nye ideer og utsikter mot å gjøre ting annerledes. Uvanlige og utradisjonelle ideer og løsninger vekker entusiasme.

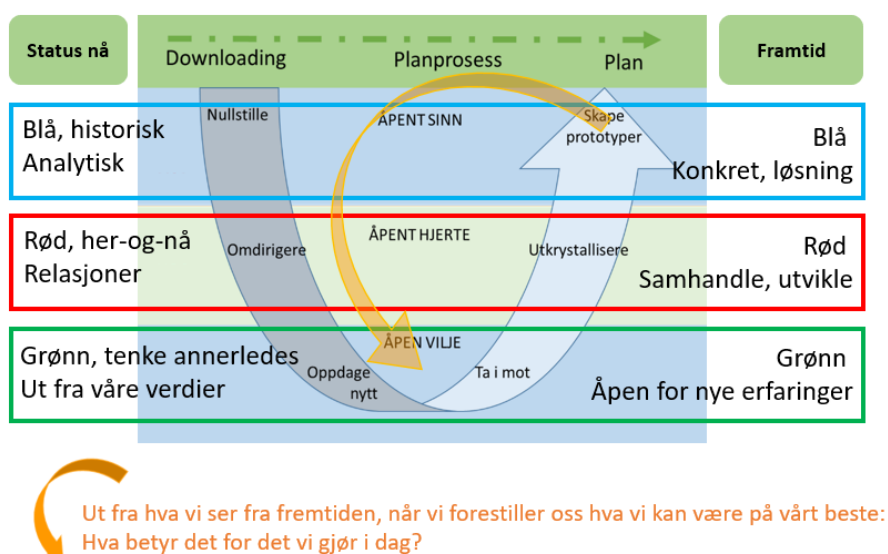
Den praktiske gjennomføringen og deltakernes tilbakemelding fra U-sving prosjektet, bekrefter at arbeidet med verktøy og dialog innenfor rammen av *Diversity Icebreaker* har vært en svært viktig faktorene for deltakerne. Deltakerne fremhevet at bruk av modellen ga læring om dem selv. Den stimulerte til at de forholdt seg mer konstruktivt til andre, også til mennesker i tjenesteapparatet

I figur 2 nedenfor, viser vi hvordan vi koplet sammen elementer fra Teori-U med *Diversity Icebreaker* (DI).

DI et konsept som er lett å forstå og lett å bruke. Det bygger fellesskap mellom deltakere gjennom å skape et språk som fremmer både personlig og kollektiv læring, felles problemløsning og kunnskapsdeling mellom deltagere. DI gir en enkelt modell for å arbeide med seg selv, både der man har sine personlige styrker og opplevde svakheter.

Konseptet bygger, som vi har sett, på en enkelt tredeling av tanke- og samarbeidspreferanser. Det samme gjør *Teori-U*. Teori -U beskriver grovt sett hvordan man kan arbeide for å utfordre fortidens handlingsmønstre og etablere et nytt handlingssett basert på en friere og forståelse av en ønsket framtid inspirert av kollektive prosesser preget av ulikhet. Denne prosessen går gjennom tre «lag»; *åpent sinn*, *åpent hjerte* og *åpen vilje*. En parallell mellom de to modellene handler om kritiske innvendinger mot dem. De kan begge skape en former for fremmedgjøring.

Kompleksiteten i *Theory-U* gjør den krevende å forstå rent intellektuelt. Teoriens politiske og delvis spirituelle perspektiver kan føre til at modellen oppleves fremmed for noen. *Diversity Icebreaker* på sin side, kan med sine farger og sin enkle og intuitive språklighet orientert rundt tre farger, kan også virke fremmed ved at menneskelige tanke- og samarbeidspreferanser reduseres til tre farger. Dersom man er oppmerksom på dette kan det å kombinere *Teori-U*'s kompleksitet med DI's forenkling og gode pedagogiske verktøy gi grunnlag for utvikling av en interessant teori-innovasjon.

Figur 2. Sammenkobling av Diversity Icebreaker og Theory-U.

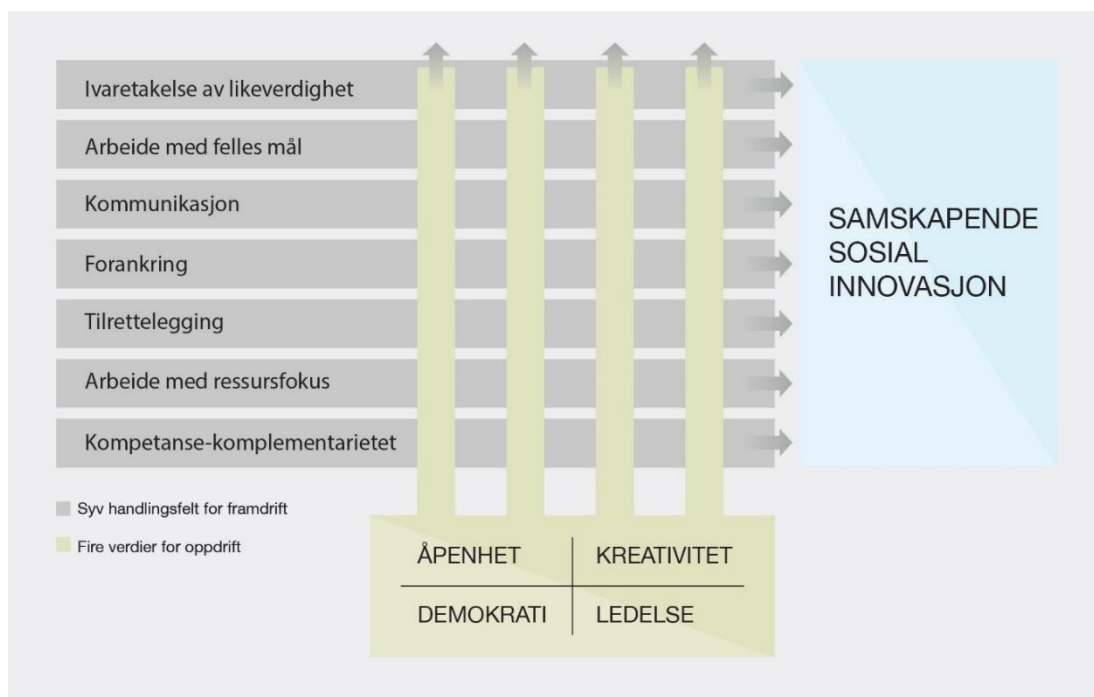
Et positivt forhold som skapes i kombinasjonen av de to modellene, er muligheten for generalisering og skalerbarhet. Begge modellene tar mål av seg til å skape en type innsikt og forståelse som ikke er kontekstuell knyttet til kun den gitte situasjonen hvor

modellen anvendes. «Lett å forstå, lett å mestre» var begrunnelsen som Det Norske Veritas ga da de valgte DI som modell for intern kommunikasjon i fusjonen med German Loyds. Her skulle de kommunisere med alle ansatte over hele verden i 2013. Også *Teori-U* har elementer som sies å være anvendelige «overalt», og er derfor ikke er bundet til en boligsosial kontekst.

3.3 Modell for samskapende sosial innovasjon

Det teoretiske og modellmessige utgangspunktet som ble skapt i kombinasjonen av *Teori-U* og DI, ble koblet til en modell for handling, gjennom bruk av *Modell for samskapende sosial innovasjon* (Kobro, 2018, s. 23) – gjengitt i figur 3 nedenfor.

Sosial innovasjon handler ikke bare om å skape gode sosiale løsninger i form av nye sluttprodukter slik som boliger, skoletilbud, arbeidsplasser etc. Sosial verdi kan også realiseres i selve samhandlingen – i prosesser for å skape nye og bedre sluttresultater. Det Europeiske ekspertutvalget BEPA – *Bureau of European Policy Advisors*, opprettet av Den europeiske kommisjonen, gir råd til EUs politikk for sosial innovasjon. De understreker at «*social innovations are innovations that are social both in their ends and their means*» (BEPA, 2010:44). Sosiale innovasjoner skaper verdier både i arbeidets sluttresultat og gjennom måten arbeidet gjøres på. Slike verdier kan ikke realiseres gjennom vedtak, de må utvikles i praksisfellesskap (Lundgaard Andersen et.al., 2018). Vi har derfor i U-svingens FoU-arbeid vært opptatt av å følge modellen for samskaping som reflekterer syv handlingsfelt for et slikt prosessuelt fokus.

Figur 3. Modell for samskapende sosial innovasjon (Kobro, 2018, s. 23)

De syv handlingsfeltene er: Ivaretagelse av likeverdighet, arbeide med felles mål, likeverdig effektiv kommunikasjon, forankring, tilrettelegging, arbeid med ressursfokus og kompetanse-komplementaritet. De syv handlingsfeltene beskrives og forklares fylldig i *La oss gjøre det sammen! En håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon* (Kobro, 2018) og i forskningsrapporten som ligger til grunn for håndboka; *Demokratisk innovasjon, Teorier og modeller for sosial innovasjon i norske kommuner* (Lundgaard Andersen et.al. 2018). Modellen var et sentralt grunnlag for de konkrete handlingene og disposisjonene vi foretok i prosjektet.

Den siste delen av Teori U-svingen baserer seg på at endring får fart gjennom utvikling og utprøving av såkalt «prototyping». Også modellen for samskaping baserer seg på at samhandlingen skal skape endring. Det gjelder både i prosessen og i et endret sluttprodukt/outcome.

Det var hverken økonomiske eller tidsmessige rammer, og heller ikke en målsetting for U-sving prosjektet å realitets-teste prototyper; det vil si nye former for boliger. Det er likevel viktig at ideer om en endret framtid gjøres så «virkelige» som mulig både i deltakernes forestillingsverden og i forvaltningens opplevelse av hva som er mulig å gjennomføre i en praktisk boligpolitikk. Ideer om en annerledes framtid skal skape endring både i tjenestetilbudet og i behovsartikuleringen. Vi mener at vi innenfor de rammene prosjektet hadde, har lyktes godt i familiegruppen med å skape slike endringsmotiverende forestillinger gjennom åpne tanker, åpent hjerte og åpen vilje,

(jfr. *Theory-U*). Vi er mindre sikre på hvor langt vi kom i prosjektet med å nå helt ned til konkret vilje til endring i tjenesteapparatet. Mer om dette i neste kapittel.

4. Erfaringer fra gjennomføringen

I dette kapittelet gjør vi to ting samtidig, i tillit til at det ikke utfordrer leseren utover hva rimelig er. Vi vil fortelle om hva vi gjorde i prosjektet samtidig med at vi reflekterer litt over hva vi mener å ha lært av det. Å skille de to tingene skaper kanskje en mer ryddig framstilling, men å blande det ligger tettere opp mot hva som faktisk skjedde. Vi lever og lærer i en sammenvevd prosess.

Her forteller vi om hvordan det foregikk i dette prosjektet.

4.1 En dialog på tvers – hver for seg

Etter noe diskusjon i forskerteamet, bestemte vi oss for å gjennomføre separate samlinger for henholdsvis deltakerfamiliene og tjenesteyterne. Hovedbegrunnelsen var at prosjektet i *nåværende fase* ikke ville kunne greie å skape en samtalesituasjon preget av den likeverdigheten som vi mener er nødvendig. Verken tjenesteyterne eller de inntektssvake familiene har tradisjon eller øvelse i å snakke på tvers av status og kompetanse, slik prosjektet ville måtte krevd av dem. For familiene var det uvant nok å møte andre familier i omtrent samme situasjon. For tjenesteapparatet var det heller ingen tradisjon for å møtes på tvers av forvaltningsområder. Kunnskap- og modellutviklingen i prosjektet har imidlertid som mål at møter og samtaler på tvers av kompetansetradisjoner, forvaltningstilhørighet og brukerstatus, skal kunne bli langt enklere og mer alminnelig. I stedet for å mikse deltakere på tvers av statusen som hjelpe- yter/hjelpe-mottaker, har vi i forskerteamet fungert som «oversettere». Vi har bragt informasjon og kunnskap fra samlingene med familiene inn i seminarrekken som vi har hatt med tjenesteyterne (se nedenfor) – og vice versa.

Når nå dette prosjektet nå avsluttes, er vi allerede i gang med et videreføringsprosjekt; *Smarte familier*, hvor en felles dialog mellom brukere og personer i tjenesteapparatet er etablert – se kapittel 4.2.

4.2 Familiene

Det ble gjennomført seks samlinger med fem lavinntektsfamilier. Samtalene med familiene fant stede i lokalene til Frivilligsentralens gjenbruksbutikk på Tanum, mellom kl. 18:00-21:00. Deltakerne fikk tilbud om barnevakt der, og det ble gitt tilbud om transport om det var behov for det – Tanum gjenbruk ligger 4 km utenfor Larvik sentrum.

I tillegg til dialogsamlingene har vi gjennomført et fokusgruppeintervju med alle familiene, intervjuer med familiene individuelt, samt gjort individuelle intervjuer med fem barn mellom 12 og 18 år fra deltakerfamiliene.

Familiene laget i fellesskap en stor tegning av U-kurven. De laget hver sin U-kurve på et stort ark. Dette ble benyttet som grunnlag for presentasjon og intervjuing. De ble satt sammen i par slik at de fikk samtale med personer med en annerledes kommunikasjonspreferanse. Dette syntes å fremme en respektfull og anerkjennende dialog. Deltakerne så sin egen historie i et nytt perspektiv der de lot hverandres historie preget nye rammer for egen selvforståelse. Når tegningen så ble lagt til grunn for samtaler i gruppa, ble det skapt en opplevelse av å samtale på «hjemmebane». Tegningen fikk en sterk sosial-kommunikativ verdi. Den inspirerte til å tenke nytt og framtidsrettet mot U-kurvens høyre del. Det skapte trygghet og anerkjennelse i gruppa som opplevde å ha felles utfordringer både i fortid, nåtid og framtid.

Tegningen ble et materielt uttrykk for prosessens kontinuitet og progresjon, hvor deltakerne ellers kan oppleve at prosesser er «trege» eller at de blir stående «å stampe på stedet hvil» i møte med offentlig tjenesteapparat.

Deltagerne skapte et mangfold av fortellinger og bolighistorier sammen under arbeidsøktene. Innenfor et slikt samskapt narrativt univers får den enkeltes livs- og bolig-historie ny fortolkning og mening. Med tanke på at prosjektet verken hadde mål eller midler til å gi deltakerne nye boliger eller på andre måter endre boligsituasjonen deres materielt, er det den felles historiefortellingen som etter vår vurdering er den viktigste kilden til at prosjektet har hatt betydelig. Ja, vi vil hevde at prosjektet har hatt transformativ effekt på deltakerne i prosjektet – i alle fall på bruker-deltakerne.

I en kollektiv ny-tolkning (*re-framing*) opplever deltakerne seg som likeverdige aktører med ressurser i stedet for å være en belastning og et problem i en ny fortelling om framtiden. Slik samskapt felles forståelse (*co-sensing*) ligger til grunn for videre utvikling av nye perspektiver med en ny problem- og løsningsforståelse (*co-creation*). Det gir utsikter til å skape nye tjenester sammen (*co-production*) (Lundgaard Andersen et.al., 2018).

I samtalene i gruppen bruker vi perspektiver fra de tre tanke- og samarbeidspreferansene i DI som inngang til dialog. Konseptet førte til at den enkeltes egen-fortelling og forestillinger om egen boligframtid ble satt i en begrepsmessig sammenheng som opplevdes ny og ufarlig, uten å være bundet opp i et språk med begreper som det ofte hefter negative konnotasjoner til.

Ut fra et hermeneutisk erkjennelses-teoretisk perspektiv, kan vi si at metodikken i DI åpner for at både den enkelte selv og gruppa som identitetsformende fellesskap, får en ny meningsfull og mer flerfoldig forståelse av sine egne historier og selvopplevelse. Det er kjent fra terapeutiske sammenhenger der folk har gått seg litt fast i tanke- og

atferdsbaner, at en slik samtalem metode er egnet for å frigjøre deltakerne fra fastlåste tanker og negativ selvforståelse. Vi erfarte at deltakerne ble ressurser for hverandre i en hjelp til å se nye muligheter, tolke egen livssituasjon i nytt lys, og åpne opp for nye perspektiver. Nye begreper, nye tankebilder og nye relasjoner fungerer som råvarer for en slik ny fortolkning av egen situasjon og framtid.

Selv om dette ikke var målet med våre samtaler, er det likevel synlig i datamaterialet at slike transformasjonsprosesser fant sted, selv ut fra de relativt enkle tilrettelagte øvelsene og samtalene vi gjennomførte med fokus på familienes bolighistorie og deres drømmer om fremtidig boligsituasjon.

I løpet av en seks måneder lang dialogprosess fulgte arbeidet en U-kurve prosess med en kartlegging av de enkelte familienes bolighistorie – *sammen* med dem. Konseptet *Diversity Icebreaker* ble benyttet i andre samling som et grunnlag for å forstå seg selv og egen situasjon. Konseptet inviterer også til personlig selv-utvikling samt å bygge et trygt gruppeklime for kreativitet og utvikling. Deretter arbeidet vi sammen om hvordan familiene så på dagens boligsituasjon i et økonomisk og bredt livskvalitetsperspektiv. Så fokuserte vi sammen på familienes ønsker for fremtidig boligsituasjon. Her benyttet vi *Diversity Icebreaker* konseptet *Rød, Blå og Grønn* som ulike perspektiver på tankemønstre og handlingspreferanser knyttet til framtidig boligløsning. Til slutt vendte vi oppmerksomheten tilbake fra framtidige ønskesituasjoner og tilbake til eget hverdagsliv (en «u-sving»). Vi drøftet hvordan forestillingene om fremtiden kan gi ideer til hva som kan (og bør) gjøres i dag – læring fra fremtiden, det vi i prosjektet kaller «å ta en u-sving».

Vi arrangerte også et lørdagstreff for deltakerfamiliene hvor barna deltok i en «Trampolinepark». Alle familiene med barn og ungdommer deltok. Det ble en sterkt opplevelse av gruppesolidaritet, gjensidig støtte og myndiggjøring.

4.3 Seminarer med tjenesteyterne

Det ble gjennomført tre halvdags seminarer med tjenesteytere fra Larvik kommune, både boligkontoret og eiendomskontoret deltok, NAV og Frivilligsentralen. I disse seminarene hadde vi fokus på å lære om- og bevisstgjøre deltakerne om grunnlag, suksesskriterier og modeller for lokal sosial innovasjon. Vi hadde samtaler med fokus på bevisstgjøring av egen praksis og kreativ perspektivering mellom de ulike aktørene. Det var meningen at seminaret skulle være en arena for bredest mulig deltakesle fra de ulike tjenestene. På den måten vill ny kunnskap og muligvis ny praksis med samskape sociale innovasjon bli forankret i de deltakende tjenestene¹. Slik fungerte det

¹ <https://www.denoffentlige.dk/nu-ved-vi-hvordan-arbejdspladser-faar-oeget-effekt-af-efteruddannelse>

ikke. Det var kun «nøkkelaktørene» fra hver tjeneste, direkte involvert i prosjektets problemstilling, og de fem utvalgte familienes situasjon som møtte på seminarene.

4.4 Funn fra forskningen

I vår kvalitative innholdsanalyse av materialet fra familiene (fire individuelle intervjuer, et fokusgruppeintervju, feltnotater fra seks samlinger og intervjuer med fem barn fra 8 – 18 år, utmeislet det seg noen hoved-emner: Å se sin egen bo-/livssituasjon i nytt lys – Å se andre i nytt lys – Gode erfaringer med å arbeide systematisk med forståelige metoder og modeller.

I den første samlingen var familiene opptatt av å dele erfaringer om sin boligsituasjon, både nåværende og tidligere. De hadde lang erfaring med mange flyttinger og ustabile boforhold, der de enten leide privat eller bodde i kommunale boliger. Flere familier hadde erfaringer med kortvarige leiekontrakter der de fryktet at de måtte flytte ut på kort varsel. Noen av familiene hadde også erfaringer med å bo under uverdige og helsesfarlige forhold i kommunale boliger. Å bo slik hadde bidratt til stor bekymring for egen og barnas psykiske og fysiske helse. En deltaker satte ord på betydningen av å ha en stabil bosituasjon på denne måten:

Det som er viktig for oss, siden vi har barn med diverse utfordringer, er å ha stabilitet. Men ikke bare for barna, også for oss voksne. For hvis ikke, så har du en sånn indre uro hele tiden, og da blir du mer irritabel, og da går det ut over barna, ikke sant.

En annen hadde hatt søvnproblemer hver gang datoene for beskjed om eventuell fornyelse eller oppsigelse av leiekontrakten nærmet seg:

«Som mamma så blir du jo liggende å vri deg og spinne i senga.. altså når disse datoene nærmet seg, og du vet at.. eller du ikke vet .. Og ut igjen og på'n igjen. Det er viktig å kunne ha den tryggheten å vite at jeg kan bli boende samme sted i tre til fem år. Da får du en god stabilitet. For da har du fått tid til å være der og bo deg inn og bli trygg der du er. Så når det har gått fire år, så har du liksom opparbeida deg kanskje litt rundt deg. Litt naboer, litt bekjentskap. Og barna leker kanskje litt ute i gata, går ut og inn, og da blir det bedre. Da kan du føle deg trygg og stabil.

Flere hadde også opplevd maktesløshet i møte med hjelpeapparatet: «Det er noen som bestemmer. Ting bare skjer over hodet på oss. Vi har ikke noe vi skulle ha sagt. Vi er offer i systemet».

Når gruppedeltakerne ble bedt om å se framover, så alle en framtid hvor de hadde et fast sted å bo med trygge og stabile boforhold over tid. De fokuserte på at både de voksnes og barnas livskvalitet var sterkt avhengig av stabile og gode boforhold.

En deltaker som hadde fått ny utleiebolig, ga uttrykk for opplevelse av ro og trygghet:

«Det har blitt mer ro for oss da. Jeg kan senke skuldrene, at en kan faktisk føle roen. Det syns jeg er viktig, for da er vi sikra i hvert fall tre til fem år fremover. Og det er en god betryggelse».

Det er grunnleggende eksistensielt for mennesker å ha en base i form av trygg bolig der en kan ivareta hverdagen (Martinsen, 2006; Hauge, 2009). En trygg bolig danner selve fundamentet for alle andre faktorer som må være på plass i livet (Hauge, 2009).

Det ble tydelig i arbeidet i familiegruppa at det å dele erfaringer gir opplevelse av verdighet gjennom alminneliggjøring. Deltakerne pekte flere ganger på den positive opplevelsen av fellesskap og det «å være i samme båt». Det var åpenbart viktig for dem å få snakke om sin livssituasjon og dele erfaringer med hverandre, mer enn vi strengt tatt la opp til i vårt opprinnelige program. En deltaker sa det slik: *«Viktig at vi skjønner at vi ikke er alene, men blir kjent med andre som strever. Det bidrar til å normalisere egen situasjon»*. En annen stemme:

«Det er det å gi hverandre motivasjon og være med og forstå at en faktisk ikke er alene. Det at når en samler en gruppe som dette, så blir vi bevisst at vi alle sliter med det samme, og at vi kan løfte hverandre opp. Vi får en pust i hverdagen rett og slett».

Ulike uttrykk for økt verdighet og bemyndigelse/empowerment, gikk igjen i samtale:

«Er kvitt mye av skammen. Har lært å akseptere situasjonen og gjøre det beste ut av den. Blitt mer fornøyd med det jeg har. Dette har vært en selvransakelsesreise. Blitt klar over hvor låst jeg var i tankene mine tidligere, nå har jeg snudd dem. Jeg har lært at det trenger ikke være skam forbundet med å være ...altså «fattig». Og jeg sier fattig i anførselstegn, fordi jeg føler ikke at vi er fattige».

En småbarnsfar måtte bruke språket kreativt for å gi uttrykk for dette: *«Jeg har fått mindre nedverdigelse i synet på meg selv»*, sa han.

Det var ikke et mål for prosjektet å gi deltakerne ny bolig. Det var deltakerne klar over. Prosjektet handlet om å skape ny fortolkning, ny opplevelse og arbeide med deltakerne og tjenesteyternes *mindset*. Dette lyktes prosjektet med, mer enn vi kunne forvente:

«Jeg er utrolig glad der jeg bor nå. Det er ikke langt fra der jeg bodde før. Det er ikke langt fra butikken, ikke så langt fra barnehagen, ikke så langt fra sentrum. Jeg kan gå til alt. Jeg trengte ikke bytte barnehage. Og jeg har mange venner som bor i sentrum, som jeg besøker».

En annen deltaker begynte også tidlig i prosessen å framheve positive sider ved den boligen hun hadde:

«Det er ikke på død og liv nødvendig å lengte etter noe som er uoppnåelig. Det er noe med å leve akkurat nå, leve i nuet. Hvis vi hele tiden skal legge alt på vent, så har man

det ikke godt i det hele tatt. Fordi at når man lever.. altså ikke sant, fra den ene krona til den andre, og hele tiden liksom må snu på alt og tenke.. altså eller i en usikker bosituasjon, så blir man veldig drilla på det her å leve i nuet. Man dytter bort. Og om ikke man hadde skjøvet bort problemer og realiteter rundt problemer, så hadde vi gått under. Da hadde vi blitt lagt inn på psykiatrisk avdeling hele gjengen. Men det er en helt annen greie når man faktisk klarer å si at: Vet du hva, vi takler det som vi MÅ. Og så har vi det godt!».

Vi var i forskerteamet uforberedt på denne markante positive vendingen i deltakernes holdninger og opplevelser. Vi har naturligvis lett etter årsaker i materialet, og kommet til at det henger sammen med to ting. For det første skaper anledningen, tilretteleggingen og den hjelpen deltakerne fikk til å snakke sammen om eget liv i en tillitsfull kontekst, i seg selv sosial verdi. For det andre opplevde vi at modellene og metodene som ble brukt, hadde en signifikant positiv effekt. Samtalene om eget og andres livsbetingelser foregikk ikke i et vakuum, men ble gjennom bruk av DI og *Teori-U*, sluset inn i «ufarlig» språkliggjøring og samtaletemaer som skapte åpenhet og nye erkjennelser.

På basis av en ny trygghet om å være mer fornøyd med det en hadde, vokste det fram en bevissthet om også å gjøre mer ut av de ressursene de hadde til rådighet. Deltakerne delte erfaringer om planlegging av innkjøp, salgsvarer, handling i Sverige, og om hvordan man lager sunn og billig mat. Flere var opptatt av gjenbruk, og de delte villig av tips og erfaringer. Flere ga også uttrykk for at de ble inspirert til mer gjenbruk av å være i det lokalet der samlingene foregikk (en gjenbrukssentral). Deltakerne gikk rundt i lokalene og fant gjenstander de kunne bruke hjemme, de inspirerte hverandre til ideer, til oppussing, møbelvalg, og de diskuterte muligheter (og restriksjoner fra kommunen) for å male og pusse opp i egne boliger.

Vi brukte mye tid på samlingene med familiene til å snakke om de fordelene som kunne springe ut av ulikhet/diversitet. Familiene ble godt kjent på tvers av ulike etniske kulturer. En deltaker med utenlandsk bakgrunn sa det slik:

«Det første vi som utlendinger tenker, er at det bare er vi som har problemer, men det er det ikke. Før trodde jeg det bare er vi utlendinger som hadde problemer med hus. Men det er ikke bare vi. Det er jo dere nordmenn også. Fint å møte folk i samme situasjon.

En annen sa det slik: *«Jeg har blitt kjent med flere nå, også nordmenn. Det fører til bedre integrering. Det er godt å snakke med hverandre her. For mange nordmenn liker ikke å snakke. De er ikke så sosiale».*

En av de norske deltakerne framhevet at hun hadde fått større innblikk i hvordan mennesker fra andre kulturer tenker om temaer som bolig, økonomi og syn på kvinner:

«Det har vært veldig ålreit å bli kjent med mange nye med forskjellige kulturelle bakgrunner. Har lært om hvor forskjellige vi egentlig er, hvordan vi tenker forskjellig om både kvinnesyn, økonomisk syn, bolig-syn. Det er litt greit å høre det direkte fra dem

også. For en har ikke fått innsikt i hvordan de tenker og hvordan de mener sånn personlig før.

Det var tydelig at deltakerne fikk avdekket noen egne fordommer overfor hverandres ulike kulturer. Denne åpenheten merket vi også de brukte i en nyorientering i sin oppfatning av hjelpeapparatet. Deltakerne begynte utover i prosessen å gi uttrykk for at de tenkte annerledes om hjelpeapparatet. En av deltakerne mente at han heretter ville prøve ut en mer «vennlighetsinnstilling» overfor ansatte på boligkontoret. Han erfarte at det hjalp å snakke annerledes (vennlig, klart og tydelig) med helperne, samt stille spørsmål og be om hjelp på en annen måte enn han hadde gjort tidligere. Følgende utsagn er et sterkt uttrykk for dette:

«Jeg vet ikke hva som har forandret seg. Jeg bare vet at dette her med å forholde seg til andre mennesker, som vi har lært gjennom dette kurset. Altså dette med hvordan er vi selv, og hvordan er andre? Det sitter altså mennesker der inne (på NAV og boligkontoret, vår anmerkning) som har en arbeidsmengde som går oppunder takmønene på dem. Det er ikke så lett for dem heller. Det er lett å BARE tenke på seg selv i en sånn situasjon. Men altså når man treffer mennesker og man vet at de har det ille, eller de skal prøve å rekke gjennom alle disse menneskene som har det vanskelig i kommunen, så er det lettere for oss å forholde oss til de på en annen måte. Med det resultatet at de møter DEG på en annen måte også!».

Det var i det hele tatt et tema deltakerne stadig vendte tilbake til i samtale om sine erfaringer fra møter med hjelpeapparatet. Noen hadde opplevd avmakt, fortvilelse og sinne i slike møter, andre hadde gode erfaringer med hjelpsomme og serviceinnstilt personell. Etter hvert dreide samtale seg stadig mer over mot hvordan *de selv* kunne framtre i møte med tjenesteyterne:

«Når en står i en bolig-kø, så er det ikke bare det at en sikter inn mot bolig. Det er så mange andre ting som kommer i tillegg. En mister på en måte motet. Så da blir det viktig å kunne løfte motet litt granne sånn at en får guts til å stå på litt mer. For NAV er ikke akkurat alltid den enkleste instansen å slåss med»..

Vi så tydelige tegn på at måten deltakerne snakket sammen på, bar preg av at de i større grad begynte å se på seg selv som aktører i eget liv. De fokuserte mer og mer på hvordan de kunne påvirke egen livssituasjon mer aktivt. *«Jeg har oppdaget at det finnes andre løsninger enn bare å sitte og vente på at ting skal bli annerledes»*, sa en av deltakerne. De delte ideer om hvordan de kunne ta ansvar selv og ta nye og annerledes grep når det gjaldt egen boligsituasjon.

I løpet av prosessen oppdaget en av familiene, gjennom samtale med andre deltakere og prosjektets fasilitator, en helt ny mulighet på det private boligmarkedet. De oppdaget at voksne barn som var i fast jobb, kunne kjøpe bolig med en utleieenhhet for foreldrene (som var deltakere i prosjektet). Modellen var ukomplisert å realisere; to av parets voksne barn fikk banklån med del-sikkerhet i utleiemuligheten, og kommunens boligkontor kunne gi garanti for dekning av et visst beløp i husleie for foreldrene. I løpet av prosjektet flyttet hele familien inn i nytt hus som deres voksne sønner hadde

kjøpt. En innovativ løsning hadde vokst fram gjennom dialogen og atmosfæren i prosjektet.

Tryggheten og åpenheten i gruppa har vært en grunnleggende forutsetning for prosjektets resultater.

«Altså vi.. jeg har jo følt en enorm varme fra dere (forsker og fasilitator, vår anmerkning). Følt en veldig inkludering fra dere. Jeg har følt at dere har sett oss som mennesker. Dere har ikke vært to rike mennesker som liksom skal prøve noe nytt fordi dere ikke har noe annet å gjøre. Men altså forstå hva jeg mener! Jeg syns jo det har vært... for det var jo littegranne av det jeg var redd for. Vi skal sitte og utlevere oss altså, ikke sant? Mennesker som får innsikt og innblikk i hva?... Og det er ikke bare-bare. Hadde det vært litte granne.. hadde jeg merka SÅ mye arroganse, så hadde jeg ikke kommet tilbake! .

En annen fulgte opp:

«Som ledere må dere jo være en mennesketype som kan lese mennesker, som kan ha et åpent rom for mennesker. For hva som helst kan jo ramle inn!».

Som beskrevet i teori gjennomgangen i kapittel 2 var hensikten med de modellene og metodene som ble brukt, å stimulere deltakerne til refleksjoner over sin tidligere, nåværende og framtidige boligsituasjon. Bruk av U-kurven med tegning av deltakernes bolighistorie, fokus på deres boligsituasjon her og nå og på hvordan den enkelte ønsket å komme videre, så ut til å være virkningsfull og viktig for deltakerne. For flere virket det å tegne sin bolighistorie svært bevisstgjørende:

«Jeg har lært om meg selv når vi tegnet våre boliger gjennom livet. Jeg tegnet familien jeg er født med og at jeg reiste fra hjemlandet. Bodde alene, klarte meg selv og begynte å stole på meg selv. Og jeg tegnet første gangen jeg sov alene uten mamma og bror og.. Etter det ble jeg mamma. Sånne ting (..) Jeg tenker at når vi brukte den U-svingen så ble jeg mer kjent med hvem jeg er.. Ja, jeg ble mer kjent med seg selv».

En annen deltaker mente at bruk av DI og arbeid med U-sving modellen hadde bidratt til en personlig utvikling der hun hadde lært mye om seg selv og andre, langt utover det som handler om bolig:

Den der diversity-greia, den er helt enestående, altså...det har gått på det personlige, dette her med det å lære mer om seg selv, det å lære mer om andre, det å akseptere seg selv, dette her med å forstå seg selv bedre, vite hvem man ER, vite hvordan man er i forhold til andre. Det er så forferdelig stort spekter, og jeg syns det har vært helt utrolig.

Som også kommentert tidligere, fikk dialogen i gruppa sitt eget liv. Vi la vekt på å fasilitere – legge til rette for likeverdighet og tillit. Litt planlagt progresjon ligger det jo i de modellene vi brukte, men det var ikke alltid gruppa ville følge vår plan. Da gruppa fikk i oppgave å jobbe med sine framtidsdrømmer, satte de ned foten – i fellesskap. De ønsket ikke å fokusere på framtidsdrømmer. De var enige om at det ikke har

noe for seg å drømme. Drømmer var uopnåelige og fører bare til frustrasjon, mente de. En av deltakerne sa det slik:

«Den drømmesituasjonen i forhold til bolig, var irriterende. Fordi at en slik drømmesituasjon vil jo ikke vi kunne få. Fordi at de drømmene der har jo ikke jeg råd til allikevel. Så hvorfor skal jeg drømme? For vi er her! Og det er her vi må være, hvis du skjønner hva jeg mener? For de som har muligheten til å kunne sitte og drømme og kanskje få den drømmen til, så må jo det være umenneskelig spennende. For oss andre så er den litt sånn uopnåelig».

Våre feltnotater og refleksjoner fra samlingene bekrefter sammen med deltakernes eksplisitte tilbakemeldinger, at *Diversity Icebreaker* har vært en viktig faktor i arbeidet. Kombinert med elementer fra «Teori-U» har det skapt et læringsrom preget av selvrefleksjon, åpenhet, trygghet og fellesskap. Deltakerne har lyttet til hverandre og kommet hverandre i møte i det som har blitt sagt. De har gitt hverandre både støttende og utfordrende kommentarer og vært gode samtalepartnere for hverandre.

Prosjektledelse og fasilitering av samtalefeltet i prosjektet har vært en viktig faktor. Det har vært lagt vekt på tilrettelegging, felles målsetting, likeverdighet, kommunikasjon, ressursfokus og verdi av ulikhet iht. modellen for samskaping. Vi har sett at prosessen har skapt sosial verdi. Deltakerne er blitt mer aktører i eget liv og de opplever økt verdighet.

4.5 Rekruttering av familier til prosjektet

Vi ønsket i prosjektets oppstart at det skulle være 6-8 familier med i prosjektet. Det viste seg å være en utfordrende oppgave for NAV og boligkontoret å rekruttere familier til prosjektet høsten 2017. NAV var fra før involvert i et pågående nasjonalt forskningsprosjekt om lavinntektsfamilier der over 20 familier fra Larvik deltok. De mente de hadde lite kapasitet til å bruke tid til å rekruttere nye familier til vårt prosjekt. Vårt prosjekt kom med andre ord på toppen av andre presserende oppgaver. Boligkontoret opplevde det også vanskelig å finne familier som svarte til vårt eneste uttrykte kriterium om «lavinntektsfamilier med ønske, men ingen umiddelbare utsikter til endring/bedring i boligsituasjonen». Det viste seg at kriteriet ble tolket strengt som om familiene ikke skulle ha andre problemer. Det viste seg vanskelig/umulig. Alle familier som har boligsosiale utfordringer har andre mer eller mindre alvorlige utfordringer i tillegg; helse, barns skolehverdag, læringsproblemer, arbeidsløshet, rus, kriminalitet, eller annet. Når vi fikk avdekket det, la vi vekt på at familier i prosjektet ikke møtte med så stor «tilleggsproblemer» at det ville forhindre dem i å delta på samlinger etc. Når dette ble klarlagt, løste rekrutteringen seg langt lettere. Seks familier ble kontaktet, fem ga sitt samtykke til deltakelse. En familie sa nei, med begrunnelse i frykt for manglende konfidensialitet innad i det innvandremiljøet hvor familien var en del.

4.6 Barn/ungdom

Vi utvidet forskningsfokuset vårt underveis i prosjektet, iht. opprinnelig plan. Da vi skulle sette oss inn i eksisterende forskning knyttet til boligsituasjon for lavinntektsfamilier, fant vi lite om barn og unges erfaringer. Vi fant noe – kunnskap om at familiers inntekts- og bosituasjon kan være spesielt stressende og belastende for tenåringer, og at bosituasjonen påvirker deres opplevelse av kontroll og kompetanse (Lucio, Jefferson & Peck, 2015; Sandbæk & Pedersen, 2010). Vi ønsket derfor å få fram mer kunnskap om hvordan nettopp tenåringer opplever sin bosituasjon. Vi intervjuet fem ungdommer i alderen 12 til 18 år fra prosjektfamiliene om hvordan de opplever sin bosituasjon. Intervjuene ble gjennomført av klinisk sosionom og førsteamanuensis Vibeke Krane, USN. Datamaterialet danner grunnlag for en vitenskapelig artikkel som planlegges å bli publisert i løpet av 2019. I denne rapporten begrenser vi dette perspektivet til å slå fast at barnas hovedperspektiver på egen bolig er, som deres foreldre; trygghet og forutsigbarhet. De er dessuten opptatt av plass – plass til privatliv og muligheter for å ha med venner hjem på eget rom. Nærområdet og hvilke muligheter det gir for aktiviteter og samvær med venner ble trukket frem som særskilt betydningsfullt. Barna uttrykker også innsikt i at de kjenner godt til sine foreldres bekymringer. Samtidig ønsket de ikke å forsterke dette ved å opptre kravstore.

4.7 Tjenesteyterne

Vi gjennomførte tre samlinger over tre halve dager med tjenesteytere. To av samlingene ble avsluttet med en times fokusgruppeintervju. I tillegg intervjuet vi to saksbehandlere med fokus på rekrutteringsfasen i prosjektet. Fokusgruppene ble ledet av en masterstudent sammen med prosjektets ansvarlige forsker. Masterstudenten har fokus på samarbeidet mellom lavinntektsfamilier og tjenesteytere i kommunen, sett fra tjenesteyternes perspektiv. Masteroppgaven leveres mai 2019. Innholdet vil derfor ikke bli kommentert her.

Et hovedinntrykk fra arbeidet med tjenesteyterne er at arbeidet har gitt opphav til mange spørsmål knyttet til egen praksis– men foreløpig ikke til substansiell endring av tjenestene.

Her følger noen av de viktigste refleksjonene og spørsmålsformuleringene rundt egen praksis som vi har notert oss fra prosessen med tjenestene:

- Kan vi frigjøre oss fra individ-tenkningen og –behandlingen, og i større grad arbeide med flere brukere samtidig når det ser ut til å skape verdighet og be-myndigelse?

- Vi må finne nye rutiner og ordninger for å samhandle mellom aktører på tvers; både horisontalt (bruker/tjenesteyter) og vertikalt (mellom ulike profesjoner/avdelinger).
- Vi må finne veier rundt taushetsplikten som begrensende faktor og beholde dens opprinnelige beskyttende funksjon
- Vi må arbeide med tilrettelegging av frivillighetens deltagelse i det stedlige boligsosiale arbeidet
- Har inntektssvake familier egentlig helt urealistiske forventninger til sin framtidige boligsituasjon? Burde vi arbeide mer med realitetsorientering, sammen med dem?
- Hvordan aktivisere ressursene hos familiene for å skape større engasjement og eierforhold til egen bosituasjon? Hva kan de bidra med selv?
- Hvorfor har vi ikke rom i vår praksis for å la folk gjøre noe selv på boligen, egeninnsats? Ville det skape sterkere emosjonelle bånd og ivaretagelse av kommunal bolig?
- Hvor mye tid bruker vi på etter-arbeid; til å rydde opp når ting skjærer seg, eller må ordnes opp i? Hva med å flytte denne arbeidskapasiteten over til å gjøre mer forarbeid?
- Hvordan kan vi skape nye samarbeidsmåter og samarbeidsflater med brukerne av våre tjenester? Hvordan kan det konkret gjøres?
- Går det an å etablere dialog med boligsøker mens de står i kø? Hva med å gi familiene flere valg ved tildeling av bolig? Er vi for strenge? Hvis de ikke sier ja til det ene «valget» de får, kastes de ut av køen. Hva slags empowerment er det?

5. Oppspill til en modell og en videreføring

U-sving prosjektet er avsluttet, men fortsetter likevel i en ny fase, med konkrete ambisjoner. Den fasen vi her har dokumentert, handlet om endring av *mindset*. I følge Teori-U er det et nødvendig utgangspunkt for all varig sosial forandring. Men boligsosial innovasjon kan ikke bare handle om å tenke annerledes – det må anspore til endret *handling*. I dette kapittelet gjør vi rede for den modellen vi mener at den fasen vi nå har lagt bak oss har bragt fram, med et avsluttende avsnitt som kommenterer en fase med mer handling, som prosjektet nå er over i.

5.1 Sosial verdi gjennom medvirkning

«U-svingens» prosjektaktivitet har avdekket et mulighetsrom for endring og potensiale for å skape økt sosial verdi i boligsosialt arbeid. Innsatsen som kreves er imidlertid omfattende. Det tar tid og krever en annen type fysisk og konseptuell tilrettelegging av prosesser enn hva som preger dagens praksis. Mye tyder også på at kommunikasjonen mellom deltakere/familier og tjenestene må ledes med kunnskap om kommunikasjon og fasilitering som peker utover vanlige evner til «møteledelse». Verdighet, likeverdighet, myndiggjøring og positiv vektlegging av ulikhet i både personlige preferanser og formalkompetanse (tverrfaglighet) er viktige komponenter.

Dette prosjektet har ikke handlet om utvikling av boligers fysiske eller materielle sider. Det har riktignok framkommet interessante ideer og tanker om dette også i den prosessen som er gjennomført. Blant annet er det flere ganger kommet opp refleksjoner over hvorfor kommunale leietakere hverken får lov eller forventes å kunne legge inn egeninnsats i oppussing eller vedlikehold av egen utleiebolig – med de gevinster dette kunne skapt både for følelse av tilhørighet og mulighet for å omgjøre arbeidskapital til egenfinansiering. Disse sidene ved prosjektet er imidlertid ikke fulgt opp – de vil følges opp i et oppfølgingsprosjekt, se avsnitt 4.2, nedenfor.

Dette prosjektets modellutvikling handler ikke om outcome/impact, se figur 4². Prosjektet handler bare indirekte om effekter av ny bolig. Prosjektet bygger på og bekrefter, teoretiske og forskningsmessige funn av at sosial verdi skapt i samskapende prosess vil skape positiv verdi to ganger – både i den samskapende prosessen og i de

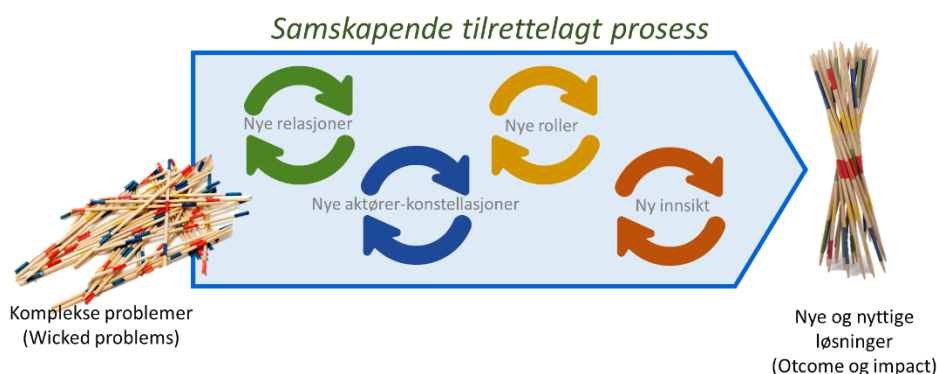
² Se håndboka *La oss gjøre det sammen!*, kapittel 6, figur 7, s. 50, med tilhørende tekst for en nærmere beskrivelse av forholdet mellom innsats/aktiviteter og effekter (Kobro red, 2018)

resultatene og effektene som knytter seg til de «ferdige» løsningene prosessen frambringer (fig 4). «Social innovations are innovations that are social both in their ends and their means» (BEPa, 2010:44).

Prosjektets erfaringer og “modell” – det siste i anførselstegn fordi vi mener at prosjekt-erfaringene bør videreutvikles design- kommunikasjons- og innholdsmessig før modellen er konseptuell nok til å kunne overføres og skaleres effektivt til lokal kontekst utenfor Larvik. Men et slikt arbeid behøver ikke være omfattende eller svært krevende. I og med at erfaringene fra Larvik så godt passer inn i andre empiriske forskningsfunn fra andre land og andre samfunnsområder, er vi frimodige på at kunnskapen i prosjektet står stødigere enn kun på egne erfaringer.

Om vi setter erfaringene fra prosjektet opp i en trinnvis modell, vil den vise de handlingene som vi mener en boligsosial innovasjon kan bygge på. De nummererte punktene kommenteres nedenfor. Punktene knytter seg til prosessen *etter at finansiering og formelle beslutninger er tatt*:

1. Identifisere og forankre endringsvilje hos alle relevante deltakere/stakeholdere
2. Sette sammen et tverrfaglig team og finne egnet fasilitator
3. Klargjøring og bevisstgjøring av endringsteori
4. Utvikle en kommunikasjonsprofil og et kommunikasjonssystem. Avklare rammer for tid og sted
5. Rekruttere deltakere (til gruppeprosess)
6. Gjennomføre prosessen med bruk av valgt endringsteori og verktøy
7. Markere avslutning og dokumentere aktiviteter

Figur 4. Samskapende tilrettelagt prosess

Identifisere og forankre endringsvilje hos alle relevante deltakere/stakeholdere handler om at den endring som den forestående prosessen søker å oppnå, må være forstått og villet. Handlingsmodellen for samskapende sosial innovasjon (fig. 3) legger vekt på at arbeidet må rette seg mot felles mål. Det er viktig at dette målet ikke oppfattes instrumentelt og forutsigbart, men mer som en *hensikt*; et hovedformål for hvilke(n) utfordring(er) lokalt som arbeidet initieres for å løse – sammen! (Christensen og Kreiner, 1991). Å sette sammen et tverrfaglig team og finne egnet fasilitator handler om å åpne prosessen for perspektiver og kompetanser som ikke nødvendigvis ligger i kjernen av det fagfeltet eller den metodikken som problemfeltet tidligere er behandlet på. – Ethvert fagfelt har sine paradigmer og sine preferanser for hvordan problemer oppfattes og hvilke tiltak som anses mest relevante. Det er det som ligger i uttrykket om at hvis du er en hammer har du en tendens til å oppfatte alle ting som spikre. Innovasjonsimpulser oppstår ofte i møte mellom ulike fag, kompetanser og erfaringsbakgrunner. Det er også fint om prosjektets deltakere krysser sektorgrenser; at prosjektet ikke blir et innelukket offentlig prosjekt.

Prosjektet bør bygge på en kjent og delt endringsteori, slik prosjektet i denne rapporten f.eks. bygget på *Theory-U*, *Diversity Icebreaker* og *Modell for samskapende sosial innovasjon*.

«*There is nothing as practical as a good theory*» (Kurt Lewin). Å samle seg om en (eller flere) endringsteorier handler om å forankre arbeidet faglig, og det handler billedlig talt om å ha et felles leirbål og samles rundt. Når man arbeider med brukere fra sivilsamfunnet, bør man naturligvis passe seg for å gjøre dette utilgjengelig akademisk og/eller abstrakt. – Det peker mot neste punkt som handler om utviklingsarbeidets kommunikasjonsprofil og kommunikasjonssystem.

Selv om de fleste sosiale problemer er komplekse i både årsak, innhold og løsning, trenger de ikke gjøres forvirrende kompliserte i sitt kommunikasjonsfelt. Deltakerne bør kjenne hverandres telefonnummer, e-postadresser. Om det er hensiktsmessig, kan de lage en felles FB-gruppe eller på annen måte gjøre kommunikasjonen innad i den tverrfaglige og tverrsektorielle gruppa så smidig som mulig. Å gi arbeidet et navn og kanskje også en grafisk profil, vil kunne styrke «flokkfølelsen». Valg av sted og tid for møter og andre samlinger er også en del av kommunikasjonen. Det vil styrke sivilsamfunnsdeltakernes følelse av likeverdighet og anerkjennelse om møtene legges til steder/lokaler som enten er «sivile»; klubbhus, kafeer, bedehus eller andre typer forsamlingshus. U-sving prosjektet valgte et hus for entreprenørskap og start-ups (*Colab Larvik*) og en brukthandel med kafé (*Tanum Gjenbruk/Larvik frivilligsentral*) som møtearenaer. Samlingene med deltakerfamiliene foregikk på sistnevnte sted, på ettermiddagstid.

Rekruttering av deltakere fra sivilsamfunnet bør ta flere hensyn. For det første må det legges vekt på at deltakerne har reell brukererfaring fra det feltet som det skal arbeides med. Numerisk balanse er også et hensyn som må tas. En eller to brukere i en arbeidsgruppe som ellers består av 8-10, kanskje flere «profesjonelle» samarbeidsaktører vil kunne gi brukerrepresentantene en underlegenhetsopplevelse. Et grep kan være, etter at den første brukeren er på plass, å bruke vedkommende aktivt og likeverdig i arbeidet med å informere og rekruttere ytterligere brukere.

Når formål er valgt og forankret rett, endringsteori er på plass og delt, deltakerne er rekruttert og motivert, et klokt kommunikasjonsgrep er tatt, handler resten om å gjennomføre en tilrettelagt prosess. USN/Sesam har sammen med KS, utviklet et Internett-verktøy for å måle og kvalitetssikre de syv + fire komponentene som *Modell for samskapende sosial innovasjon* (figur 3) bygger på³.

I den grad arbeidet er lagt opp som et *prosjekt*, har det en definert avslutning. Avslutningen bør markeres og følges opp med en form for dokumentasjon med vekt på læring. En dokumentasjon som begrenser seg til å beskrive; «dette har vi gjort», har begrenset læringseffekt. Det går naturligvis an å organisere et samskapende sosialt innovasjonsarbeid som en vedvarende prosess – en ny måte å produsere, ikke bare initiere, en tjeneste på. En slikt vedvarende samskapende tjenesteproduksjon, er det som kalles *co-production*, eller *tykk samskaping*, i håndboka *La oss gjøre det sammen* (Kobro red, 2018, s. 12-14, figur 1 og 2.). Kombinasjon av prosjekt og varig endring er naturligvis også mulig – og sannsynligvis det ambisjonsnivået de fleste vil legge seg på. U-sving prosjektet hører til her. Prosjektet har hatt som mål å utvikle og teste ut en ny måte å drive boligsosialt arbeid på, og på bakgrunn av erfaringer; utvikle en modell som kan endre praksis på mer permanent basis. Det utviklingsarbeidet er dokumentert i denne rapporten - og et oppspill til en modell er kommentert nedenfor, i dette kapittelet.

5.2 Videreføring i en nytt prosjekt

Prosjekt *En U-sving til bedre bolig* er allerede over i en ny fase. På grunn av tilskuddstekniske omlegginger av ordningen med utviklingstilskudd i Husbanken, måtte vi allerede våren 2018 utforme og omsøke en fortsettelse av prosjektet slik vi fra starten mente det burde følges opp. Det var en forutsetning for prosjektet at det ikke skulle føre til bygging eller tildeling av nye boliger til deltakerne. Å jobbe med holdninger og læring rundt *mindset*, var fokus. Vi så imidlertid allerede i prosjektdesignet i første fase at et prosjekt etter prosjektet hvor boligsøkende familier kunne bli involvert i valg

³ Se omtale og hyperlenke til verktøyet SAMSON her: www.ks.no/samskaping

av bolig og i selve boligutformingene, ville være interessant – og en naturlig fortsettelse over i en ny fase.

Vi formulerte derfor en søknad til en ny fase i prosjektet som vi kalte «*En U-sving til bedre bolig, fase 2; samskapende smarte familier*». Betegnelsen *smarte familier* knytter seg til prosjektets generiske grunntrekk om å fokusere på boligsøkendes ressurser og kompetanse, ikke på deres problemer. I skrivende stund (desember 2018) er denne fasen godt i gang. To familier er rekruttert og er pt. i gang med å tegne og planlegge sine egne framtidige kommunale boliger. Boligene skal bygges i løpet av 2019. Prosessen foregår sammen med arkitekt, kommunens boligforvaltning med ansvar for planlegging og bygging, boligkontoret og forsker. Dessuten er byggmester/entreprenør i ferd med å kobles inn i prosjektet.

Målet er å anvende kunnskapen fra første fase ut i praksis gjennom samskapende boligplanlegging, bygging, og innflytting/bo. I et slikt radikalt samskapende samarbeidsfelt vil vi ta arbeidet fra «U-svingen» videre over i en operativ metode for planlegging og bygging av boliger for inntektssvake familier. Den operative modellen er i ferd med å ta den transformative læringsmodellen som U-sving prosjektet utvikler, over i handling.

5.3 Kontaktinformasjon

USN/SESAM – Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon.

Lars Ueland Kobro
Daglig leder/forsker
kobro@usn.no
Tlf. 90 94 25 61
www.usn.no/sesam

Litteratur

- Andersen, L.L. og H.H. Espersen (2017) *Teoretiske perspektiver på forskjellige samarbejdsformer: Samskabelse, samproduksjon og partnerskaber*, Utkast, upublisert) RUC og KORA.
- Andersen, L.L., H.H. Espersen, L.U. Kobro, K. Kristensen, C. Skar, H. Iversen (2018) *Demokratisk innovasjon - Teorier og modeller for samskapende sosial innovasjon i norske kommuner*. Høgskolen i Sørøst-Norge, Skriftserien nr. 24/2018.
- Andersen, N.Å. (2006) *Partnerskabelse*. Hans Reitzels forlag.
- BEPA (2010) Bureau of European Policy Advisers. *European Commission. Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union*. Report.
- Bradbury, H. & Reason, P. (2003). Action research: an opportunity to revitalizing research purpose and practices. *Qualitative Social Work*, 2(2), 155-175.
- Bue, T. (2014) *Teori U - Ledelse i Virkeligheden*. Ankerhus Forlag.
- Carlsen, A., Clegg, S., & Gjersvik, R. (2012). *Idea work: om profesjonell kreativitet*. [Oslo]: Cappelen Damm akademisk.
- Christensen, S. & K. Kreiner (1991). *Prosjektledelse under usikkerhet*. Gyldendal, Oslo
- Czischke, D. (2017) Collaborative housing and housing providers: towards an analytical framework of multi-stakeholder collaboration in housing co-production. *International Journal of Housing Policy*, doi.org/10.1080/19491247.2017.1331593, pp. 1-27
- Departementene (2014). *Bolig for velferd*. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014-2020). Strategi.
- Ekelund, B.Z. & Moe, T. (2016). *Diversity Icebreaker. Innovasjonshefte*. Oslo: Human Factors Publ. (Norwegian and English).
- Ekelund, B.Z & P. Pluta. (2015) *Diversity Icebreaker II – Further Perspectives*. Human-Factors AS, Oslo
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2016). *Barnefamilienes inntekter, formue og gjeld 2004-2014*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2017). *Barn i lavinntektsusholdninger*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- Skog Hansen, I. L., A. Skevik Grødem og V. Bakkeli. (2013). *Boligsosiale utfordringer og sosial innovasjon*. FAFO-rapport 2013:49
- Gustavsen, K. og L.U. Kobro (2012) *Sosialt entreprenørskap som ledd i innsatsen mot fattigdom*. TF rapport 305/2012. https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/detail.asp?r_ID=2114&merket=5

- Hauge, Å.L. (2009). *Housing and identity. The meaning of housing in communicating identity and its influence on self-perception*. Thesis for the degree of Philosophiae Doctor. Trondheim, Norwegian University of Science and Technology. Faculty of Architecture and Fine Art.
- Hauge, Hans A. & Mathea Wasvik (2016). Social Enterprise as a Contested Terrain for Definition and Practice: The Case if Norway. I *Social Entrepreneurship and Social Entreprises – Nordic Perspectives*. Routledge.
- Helsedirektoratet (2011). *Bolig, helse og sosial ulikhet*.
<https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/bolig-helse-og-sosial-ulikhet>.
- Herlin, H.P. and J. Thusgaard (2013) “Corporate Foundations: Catalysts of NGO-Business Partnerships?” In: *The Journal of Corporate Citizenship* 50: 58-90.
- Hernández, D. (2014). Affording Housing at the Expense of Health. Exploring the Housing and Neighborhood Strategies of Poor Families. *Journal of Family Issues*. Volume: 37 issue: 7, page(s): 921-946
- Husbanken (2014). *Bolig for velferd*. - Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)
- Jakobsen, C.F. (2008) «Nye perspektiver på læring og kunnskapsutvikling i organisasjoner» *Magma* 1/2008
- Kleinhans, R. (2017). False promises of co-production in neighborhood regeneration: the case of Dutch community enterprises, *Public Management Review* 19(10)
doi.org/10.1080/14719037.2017.1287941
- Kobro, L.U. (2018). *La oss gjøre det sammen! Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon*. KS og HSN. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2488431>
- Lucio, J., Jefferson, A. & Peck, L. (2016). Dreaming the Impossible Dream: Low-Income Families and Their Hopes for the Future, *Journal of Poverty*, Volume 20, - Issue 4, 359-379
- Martinsen, K. (2006). *Care and vulnerability*. Oslo: Akribes.
- Meld. St. 29 (2012–2013) *Morgendagens omsorg*.
- Mullins D. (2017). Achieving policy recognition for community-based housing solutions: the case of self-help housing in England. *International Journal of Housing Policy*.
doi.org/10.1080/19491247.2017.1384692
- NESTA (2012). *People Powered Health Co-production Catalogue*.
- Omholt, E. L., Brovold, C., Epland, J., Kirkeberg, M. I. & Revold, M. K. (2016). *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Reason, P. (2003) *Choice and Quality in Action Research Practice*, University of Bath
- Sandbæk, M. & Pedersen, A. W. (2010). *Barn og unges levevilkår i lavinntekstfamilier. En panelstudie 2000 - 2009*. NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Scharmer, O. (2007). *Theory U. Leading from the Future as It Emerges*. BK Business Books.
- Scharmer, O. & K. Kaeufer (Ed.) (2013) *Leading from the Emerging Future: From Ego-System to Eco-System Economies*, Berrett-Koehler, San Francisco.

UNI Rokkansenteret og KS (2016) *Sosiale entreprenører – partnerskap for nye løsninger*. KS Rapport 1-2016. <http://www.ks.no/globalassets/blokker-til-hvert-fagomrade/arbeidsgiver/arbeidsgivepolitikk/endelig-rapport---sosiale-entreprenorer---partnerskap-for-nye-losninger.pdf>

Vike, H. (2004). *Velferd uten grenser: den norske velferdsstaten ved veiskillet*. Oslo: Akribe forlag.

Willumsen, E. og A. Ødegård (2016) *Sosial innovasjon - Fra politikk til tjenesteutvikling*. Fagbokforlaget, Oslo.

Skriftserien nr 14

2019

En U-sving til bedre bolig

Et prosjekt for boligsosial
innovasjon i kommunal
kontekst

Lars U. Kobro
Ellen S. Andvig
Bjørn Z. Ekelund

ISBN 978-82-7206-509-5

ISSN 2535-5325

usn.no

